

ISSN: | 300 – 5057

S Ü İ F D
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

27

Bahar 2009

1982

ISSN: 1300 – 5057

S Ü İ F D

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

27

Bahar 2009

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

27

BAHAR 2009

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

- Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SÜİFD), hakemli bir dergi olup, yılda iki defa (Bahar/Güz) yayınlanır.
- Dergide telif, tercüme, makale, araştırma notu, tebliğ ve konferans metinleri, kongre, sempozyum, panel vb. tanıtımları, kitap, tez değerlendirmeleri, literatür incelemeleri, sadeleştirmeler, bilimsel röportajlar, çağdaş ve geçmiş ilim adamlarıyla ilgili tanıtımlar vb. yazılar yayımlanır.
- SÜİFD, tüm araştırmacılara açıktır. Bilimsel ölçütlere ve yayın ilkelerine uygun her çalışma dergide yayımlanabilir.
- Yayımlanacak yazılar 12 punto Times 1,5 satır aralığı standardında (resim, şekil, harita vb. ekler dahil) 30 sayfa (A4) geçmemelidir. Bir yazının aynı sayıda toplam sayfa sayısı 30'u geçmeyecek şekilde en fazla 2 makalesi yayımlanabilir. Hakemli çalışmaları dışındaki- ler (tanıtımlar, bilimsel röportajlar, biyografiler vb.) buna dahil değildir.
- Makalelerin 100-150 kelime arası özet ve bu özetin iki dilde (Arapça ve bir Batı dilinde) çevirisi; yabancı dilde yazılan makalelerin ise Türkçe ile Arapça çevirisi verilir. Arapça bir makalenin Türkçe ve herhangi bir Batı dilinde özet verilmelidir. Makale başlığının ise İngilizce çevirisi yapılır. Makalelerin sonuna mutlaka Kaynakça eklenmelidir.
- Yazılar (tercümeler orijinal metinleriyle birlikte) üç nüsha halinde editöre teslim edilir. Bunlardan ikisinde yazarın tanıtım ismi ve akademik unvanı yer almaz.
- Makaleler en az iki hakemin incelemesinden geçtikten sonra yayımlanır.
- Yazıların bilimsel, hukukî ve dil yönünden sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- Her sayının hakemleri o sayıda belirtilir.
- Dergide yayınlanan tüm makalelere fakültemizin web sitesinden ulaşabilirsiniz.

S.Ü. İlahiyat Fakültesi Adına Sahibi
Prof. Dr. Ahmet Önkal

Editör

Prof. Dr. Mehmet Bayyigit

Yayın Yürütme Kurulu

Prof. Dr. A.Turan Yüksel,
Prof. Dr. Ahmet Yaman,
Doç. Dr. M. Bahaüddin Varol,
Doç. Dr. Ahmet Çaycı,
Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır,
Doç. Dr. Seyit Bahçivan,
Doç. Dr. Muhiddin Okumuşlar,
Arş. Gör. Dr. Huriye Martı,
Arş. Gör. Dr. Fikret Karapınar,
Arş. Gör. Dr. Lütfi Cengiz,
Arş. Gör. Dr. Mehmet Harmancı,
Arş. Gör. Dr. Doğan Kaplan,
Arş. Gör. Necmeddin Güney.

Danışmanlar Kurulu

Prof. Dr. Ünver Günay (Erciyes Üniversitesi),
Prof. Dr. Mustafa Fayda (Marmara Üniversitesi),
Prof. Dr. Bilal Kuşpınar (Mc Gill University),
Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal (Ankara Üniversitesi),
Dr. İbrahim Kalın (Colloge of The Holy Cross, ISAM),
Prof. Dr. Ahmet Önkal, Prof. Dr. Hüsamettin Erdem,
Prof. Dr. Bilal Şaklan Prof. Dr. Mustafa Tavukcuoğlu,
Prof. Dr. M. Ali Kapan, Prof. Dr. Orhan Çeker,
Prof. Dr. Yusuf Işıcık, Prof. Dr. Süleyman Toprak,
Prof. Dr. Zekeriya Güler, Prof. Dr. Tacettin Uzun,
Prof. Dr. Mehmet Bayyigit, Prof. Dr. Ahmet Yılmaz,
Prof. Dr. Fevzi Güneş, Prof. Dr. Diaver Güner,
Prof. Dr. A.Saim Antan, Doç. Dr. Naim Şahin,
Doç. Dr. İsmail Taş, Doç. Dr. Bayram Dalkılıç,
Doç. Dr. Seyit Bahçivan, Doç. Dr. Abdülkerim Bahadır,
Doç. Dr. Galip Atasagun

İletişim Adresi

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
42090 Meram/KONYA
Tel-Fax: 0332.323 82 50-51 / 323 82 54
e-posta: ilahiyatdergisi@selcuk.edu.tr
http://www.ilahiyat.selcuk.edu.tr
ISSN: 1300 – 5057

basık: sebat ofset matbaacılık 0 332 342 01 53

İÇİNDEKİLER

- 7 هل كانت الفتوح الإسلامية الأولى سببا لإخافة السكان في البلاد المفتوحة?
HAS THE FIRST CONQUESTS AWED IN THE WAS CONQUESTED LAND?
Mehmet Azimli
- 17 EĞİTİMİN İMKÂNI VE SINIRLILIKLARI AÇISINDAN HUY PROBLEMİ
TEMPERAMENT PROBLEM OF IN TERMS OF EDUCATION OPPORTUNITIES AND
LIMITATIONS
Yusuf Batar
- 39 "MÜ'MİN MÜ'MİNİN AYNASIDIR" RİVAYETİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
A STUDY ON "A MU'MIN IS A MIRROR TO A MU'MIN" HADITH NARRATIVE
Huriye MARTI
- 65 AKLEDEN VE AKLEDİLENİN BİRLİĞİ NAZARİYESİNİN
İBN SİNÂ EKSENİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
AN EVALUATION OF THE UNITY OF INTELLIGENT AND INTELLIGIBLE ON THE
AXIS OF IBN SİNÂ
Tahir Uluç
- 97 DER EINFLUSS DER PERSISCHEN SPRACHE AUF DIE INTELLEKTUELLEN
DER LETZTEN EPOCHE DES OSMANISCHEN REICHES UND DIE
PERSISCHEN VERSE UND SPRÜCHE IN IBNÜ'L-EMİN MAHMUD KEMAL
İNAL'S WERK : „ SON SADRAZAMLAR“
(„DIE LETZTEN WESIRE“)
SON DEVİR OSMANLI AYDINLARINDA FARŞANIN TESİRİ VE İBNÜ'L-EMİN
MAHMUD KEMAL İNAL'IN "SON SADRAZAMLAR" ESERİNDEKİ FARŞÇA BEYİT VE
DEYİŞLER
Nurettin GEMİCİ
- 113 FIRAT RİVAYETİ ÜZERİNE BİR İNCELEME (HADİS-TARİH İLİŞKİSİ BAĞLA-
MINDA)
A CASE STUDY ON EUPHRATES HADITH (IN THE CONTEXT OF THE RELATION-
SHIP BETWEEN HADITH AND HISTORY)
Zişan TÜRÇAN
-

- 141 FEMİNİZM’İN ‘YENİ İSLAM’I
Andrew RIPPIN / Çev. İhsan TOKER
- 155 İSVEÇ’TE İSLAM ALGISI, ENTEGRASYON POLİTİKASI ve
BÜYÜK KENTLERDEKİ MÜSLÜMANLAR
Göran LARSSON / Çev. Arif KORKMAZ
- 173 A SOCIOLOGICAL DISCUSSION ON WOMEN’S LIBERTY IN THE
CONTEXT OF RELIGION IN THE UNITED KINGDOM
İNGİLTERE’DE DİN BAĞLAMINDA KADIN ÖZGÜRLÜĞÜ ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR TARTIŞMA
Mustafa TEKİN
- 195 MEVLÂNÂ CELALEDDİN RUMÎ’NİN “ÜÇ YOLCU” HİKÂYESİ VE
TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNDE DİNİ-KÜLTÜREL ALAN:
SORUNLAR, ÖNERİLER
MAWLANA JALALUDDIN RUMI’S STORY “THREE PASSENGERS” AND
RELIGIOUS-CULTURAL REGION OF TURKEY AT THE PERIOD OF THE
MEMBERSHIP PROCESS OF EUROPEAN UNION: PROBLEMS, SUGGESTIONS
Mehmet BİREKUL
- 211 KİTAPLAR, TEZLER VE
BİLİMSEL ETKİNLİKLER
İZMİR ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER KADIN KONGRESİ’NİN
ARDINDAN
- 217 İLM YOLUNDA...
Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK
-

BU SAYININ HAKEMLERİ

- Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakkı ATÇEKEN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan BUYRUKÇU (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN (Harran Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilaver GÜRER (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim İLKHAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdurrahman KURT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdulvehap TAŞTAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TAVUKCUOĞLU (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Bilal SAKLAN (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Yavuz ÜNAL (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Seyit BAHÇIVAN (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Celalettin ÇELİK (Erciyes Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet EREN (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Hülya KÜÇÜK (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet ÖZŞENER (Sakarya Üniversitesi)
Doç. Dr. Bünyamin SOLMAZ (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammet TASA (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. İsmail TAŞ (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Adil YAVUZ (Selçuk Üniversitesi)
-

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ'NİN “ÜÇ YOLCU” HİKÂYESİ VE TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNDE DİNİ-

KÜLTÜREL ALAN:

SORUNLAR, ÖNERİLER

GİRİŞ:

Gerek eserleri ve gerekse engin düşünceleri ile çağını aşarak evrensel nitelikte bir ilgiye mazhar olan Mevlânâ Celâleddin Rûmî, dört ana başlıkta¹ özetlenebilecek hayatı boyunca toplumsal hayatın temel dinamiklerine yönelik pek çok düşünceyi eserlerinde paylaşmıştır. Bugün pek çok konuda referans gösterilen ve düşüncelerinin geniş arka planı pek çok çalışmaya da ilham kaynağı olan Mevlânâ Celâleddin Rûmî, huzurlu bir toplum arayışını her fırsatta dile getirmiştir.

Yaşadığı dönemin getirdiği dini ve kültürel kozmopolit yapı ve bu yapı içerisinde huzuru arayan bir yaklaşımla yapılan bu öneriler onun fikirlerinin bugüne rahatlıkla taşınmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki hayatı boyunca toplumun her kesimi ile düzeyli bir ilişki prensibinde hareket eden Mevlânâ Celâleddin Rûmî, farklılıklara rağmen özde var olan birliği öne çıkarma düşüncesini daima öncelemiştir.

Bu noktada bugün için özellikle Türkiye'nin geleceğini derinden etkileyebilecek bir olgu olarak Türkiye'nin Avrupa Birliği yolculuğunu Mevlânâ'nın farklı olanla bir arada yaşama pratiği düşüncesinden hareketle değerlendirmek, bize bu konuya farklı bir zaviyeden bakma imkânını sunmaktadır. Özellikle Mesnevî'de geçen “Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Üç Yolcunun Hikâyesi” geniş anlamalara imkân tanıyacak şekilde bizlere ışık tutmaktadır.

Bu makalede gerek Mevlânâ'nın bir arada yaşama pratiği düşüncesi ve gerekse Mesnevî'de geçen “Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Üç Yolcunun Hikâyesi” bağlamında Türkiye'nin Avrupa Birliği yolculuğunda özellikle dinî-kültürel alanda adımlarına yön verecek belli konuların gündeme getirilmesine gayret edilecektir. Bu noktada bir hususu belirtmemiz gerekmektedir. Elbette bu makalede amaçlanan kendi yaşadığı dönem içerisindeki uygulamaları ile değerlerini bugüne taşımayı başaran ender düşünürlerden biri olarak Mevlânâ'nın fikirlerini anakronik bir

¹ Mevlânâ'nın hayatını esasen dört döneme ayırmak mümkündür: Babasının ölümüne kadar olan dönem, babasının ölümünden Şems-i Tebrîzî ile Konya'daki karşılaşmasına kadar olan dönem, Şems'in ölümüne (kaybolmasına) kadar olan dönem, Şems sonrası dönem. Mevlânâ Celâleddin Rumi, *Mecalis-i Seb'ü, Yedî Vaa, Sohbeter*, Hazırlayan: Dilaver Güler, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2008, s. 16.

zorlama ile günümüze uyarlamak değil; onun yüksek fikir düzeyinde açtığı pence-
reden konuya bakabilmektir.

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ VE FARKLI OLANLA BİR ARADA YAŞAMA PRATİĞİ

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Belh şehrinde sûfî bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Beş yaşındayken Moğol istilasının başlaması üzerine ailesiyle birlikte oradan ayrılmak zorunda kalmış, beş yıl farklı ülkelerde dolaştıktan sonra, on yaşlarındayken Anadolu'ya ayak basmıştır. Bu yeni vatanında bir yandan öğrenimini sürdürürken, bir yandan da önce babası Bahaeddin Veled'den (öl. 1231), sonra halifesi Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî'den (öl. 1244) tasavvuf eğitimi almıştır. Öğrenimini zamanın en ünlü medreselerinde ve en ünlü hocalarıyla tamamlamış, Konya'ya dönüp eğitim faaliyetlerine başlamıştır. Mevlânâ, hayatının ilerleyen yıllarında Şems-i Tebrizî'yle tanışmıştır. Tebrizî'den derinden etkilenen Mevlânâ bir ilâhî aşk ve cezbe şairi olmuştur. Mevlânâ İslâm sufiliğini Türk geleneksel kültür zevki ve yapısına göre yeniden yorumlamış; farklı tasavvuf telâkkilerini yepyeni bir sistemde bağdaştıran bir mutasavvıf olarak tanınmıştır.²

Bu yönüyle Hazreti Mevlânâ, fikir dünyamıza birçok zenginliğin yanı sıra yeni bir dinamizmi de taşıyan insanlık tarihinin en önemli mütefekkirlerinden biridir. O, vermiş olduğu eserlerinde ve yaşadığı dönem içerisinde huzurlu bir toplumsal hayatın temel dinamiklerini insan sevgisi üzerine bina etmiştir. Mevlânâ'nın düşünce evreninde insanın ve insan sevgisinin merkezi konumu, onun din anlayışında da kendi çağı için başkalarıyla mukayese imkânı vermeyecek ölçüde bir hoşgörü temeli oluşturmasını sağlamıştır. İnsanın yaratıklar arasındaki seçkin ve ayrıcalıklı konumundan hareket eden Mevlânâ, bu anlamda insanlar arasındaki düşünce ve din anlayışlarındaki farklılıkları önemsemez. Ona göre insanlar arasındaki farklı görüşler ve anlayışlar, bütünü algılama imkânımızdaki eksikliğimizden kaynaklanmaktadır.³ Mevlânâ, insanı, ilâhî emaneti taşıyan üstün bir varlık olarak gördüğü için, hangi din ve mezhepte olursa olsun insanı sevmiştir. Dolayısıyla bütün dinlere saygı göstermiştir.

Mevlânâ'nın bütün dinlere saygı göstermesi onun bütün dinleri bir, bütün dinleri eşit gördüğü anlamına gelmemelidir. Burada İslamiyet de dahil bütün dinleri bir görmek değil, bütün dinlerin hakikatini bir görmek söz konusudur.⁴ Nitekim Mevlânâ bu konudaki bakış açısını şu beyitlerle ifade etmektedir. "Aynlık-

² Erman ARTUN, "Anadolu ve Rumeli Türk Kültürünün Oluşmasında Sevgi ve Hoşgörü Düşüncesi Mîman Mevlâna Celalettin Rumi'nin Etkisi", http://turkoloji.cu.edu.tr/ALK%20EDEBİYATI/erman_artun_anadolu_rumeli_mevlana.pdf, Erişim Tarihi: 02.08.2009

³ Celaleddin Çelik, "Mevlâna'nın Fikirlerinin Türklerin Dinî Hayatına Etkileri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 2002, s. 23.

⁴ Şefik Can, "Mevlâna'ya Göre; Din, İman Ve Kûfur", *V. Millî Mevlâna Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 1991, s. 19.

lar, gidiş tarzındadır. Yolun hakikatinde değil."⁵ "Her peygamberin bir yolu, her velinin bir mesleği var. Fakat değil mi ki, hepsi de halkı Hakka ulaştırıyor, birdir."⁶ Mevlânâ'ya göre bütün insanlar, Allah'ı yaratıcıları olması hasebiyle severler. Allah sevgisi. kâfir, Yahudi, puta tapan bütün insanlarda ve varlıklarda gizlidir. Bir insanın yaratıcısını sevmemesi imkânsızdır. Bu açıdan Mevlânâ'ya göre dinler arasında bir fark yoktur.⁷

Bu nedenle onun din anlayışında belli bir topluluğa ait inançlar ve dogmaların sınırlarına sıkışmayan bir evrenselliğin izlerini görmek mümkündür. Öyle ki Haçlı Seferleri ve Moğol baskısı altında büyük sıkıntıların yaşandığı bir zamanda, nefret ve şiddeti artıran bir "ötekileştirme" söyleminin aksine din, dil, ırk farkı gözetmeksizin bütün insanları eşit saymakta, bu anlamda diğer inanç ve topluluklara karşı hoşgörüyü öğütlemektedir. Toplumun farklı unsurları tarafından kabul görmüş birleştirici kimliği, kendisine yönelmiş değişik din mensupları ve önderlerinin ziyaret ve ilgilerinden anlaşılmaktadır. Bu yönüyle Mevlânâ'nın çizdiği farklı olanla bir arada yasama pratiği, R. A. Nicholson'un da belirttiği gibi, çok daha sonraları bile ulaşılmakta güçlük çekilen bir düzeyi ifade etmektedir.⁸

Mevlânâ Celâleddin Rûmî, kendisini sadece dergâhıyla sınırlandırmış bir kişi değildir. Tam aksine çağdaşları ile temas kurmuş, sosyal faaliyetler ile de meşgul olmuş, çeşitli zamanlarda öğütler vermiş bir şahsiyettir.⁹ Mevlânâ'nın etki alanının genişliği tüm bunlara bakılarak daha rahat görülebilecektir. Bu bağlamda, Mevlânâ'nın cenaze törenine papazların katılımı da ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü Mevlânâ'nın ölüm tarihi olan 1273, Haçlı Seferlerinin henüz yeni dinmeye başladığı bir zamandır. İslam dünyası ile Hristiyan dünyanın arasının kavgalı olduğu bu zamanda, Mevlânâ'nın cenazesine papaz da katılabiliştir.¹⁰

⁵ Mevlâna Celaleddin Rumi, *Mesnevî*, Çeviren: Derya Örs-Hicabi Kırılgaç, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2007, C. I, b. 500 vd.,

⁶ Mevlâna Celaleddin Rumi, *Mesnevî*, C. I, b. 3086.

⁷ Mustafa Tekin, "Mevlâna Celaleddin Rumi (ö.1273)'nin Din Anlayışı", *Tasavvuf*, S. 7, Ankara, 2001, s. 276.

⁸ Celaleddin Çelik, a.g.e. s. 24.

⁹ İsmet Kayaoglu, "Mevlânâ'nın Moğol Yöneticilerle Münasebetleri", *II. Milli Mevlâna Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 1987, s. 164.

¹⁰ Bkz. Mustafa Tekin, *Mevlâna Pergelinde Toplum*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2005; Caner Arabacı, "Mevlânâ'ya Batı'dan Bakmak", *Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevîlik*, Konya: Karatay Belediyesi Yayınları, 2002, s. 323. Mevlânâ'nın başka din mensupları ile ilişkilerine yaşadığı dönemde birçok örnek verilebilir. *Mendâkubü'l-Ârifin*'de geçen bu örneklerde Taniel adında bir Ermeni kasabı ile karşılaşması, Kostantiniyye ülkesinde bilgin bir rahip ile geçen diyalogları, bir hahamla karşılaşması ve hahamın Müslüman oluşu, dostları ile birlikte rahip ve papazlardan oluşan bir toplulukla karşılaşmaları onlara yaklaşımı ve Müslüman oluşları, evinde ocak yapan bir Rum usta ile geçen diyalogları sonrası Müslüman oluşu, idamı istenen Siryanus adında bir Rum gencini himayesi altına alması gencin bağışlanıp Müslüman olması, Eflatun Manastırından bir rahiple aralarında geçen diyalogları, Haham ve papazlardan oluşan bir toplulukta geçen tartışma sonrasında grubun Müslüman oluşu, Kaluyan ve Aynüddüvle isminde iki Rum ressamın Konya'ya gelip Mevlâna ile görüşmeleri sonucu İslam'ı seçmeleri, Rum tabip Ekmeleddin ile geçen diyalogları sonucu tabibin mürit oluşu gibi pek çok olay nakledilmektedir. Bu örneklerin geniş izahları için bakınız: Emine Yeniterzi, "Mevlânâ'nın Gayrimüslimlerle Diyalogu", *III. Uluslararası Mevlâna Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 2003, ss. 161-168.

En büyük eseri *Mesnevî*'sinde de bahsettiği gibi dinlerde yakalamak istediği temel espri, ilâhî iradenin karşısında hiçbir şeyin mukavemet gösteremeyeceği gerçeğidir. Şeytanın, vehmin, ihtirasın, zulmün sembolü olan Firavun, Nemrut hep bu tanrısal iradenin önünde dize gelmişler, bu iradenin habercileri olan Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa'nın ve Hz. Muhammed Mustafa'nın davaları ise bu düşünce sistemlerine daima galebe çalmıştır. Hz. Mevlânâ'ya göre Allah'ın vahyi, akla ufuk açmaktır. Musa bu yoldadır. Firavun ise, vehmin kurbanıdır. Akıl her zaman vehme galebe çalmıştır. Hz. Mevlânâ insanlığa, Halil İbrahim Peygamber gibi "Ben batanları sevmem" demelerini, ezel-ebed çizgisinde mutlak olan Allah'ın kulu olmalarını ve O'nun sönmeyen nurundan istifade etmelerini istemektedir.¹¹ Eserlerinde insan ve toplum konusundaki görüşlerini genel yaklaşım ve anlayışına uygun olarak "ilâhî" ile bağlantılı bir şekilde yorumlayan Mevlânâ Celâleddin Rûmî, dinlerin tahrif edilmesi ile ortaya çıkan anlayış farklılıklarına da zaman zaman temas etmektedir.

TÜRKİYE'NİN AB YOLCULUĞU VE ÜÇ YOLCU HİKÂYESİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ: SORUNLAR, ÖNERİLER

Tarihsel olarak "Avrupa" öncelikle coğrafi bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Kimlik olarak "Avrupa" adlandırması da çok yeni değildir. Nitekim antik dönemde Avrupa kültürel bir fikir olmaktan çok coğrafi bir fikir ve daha az oranda da bir politik kimliğin ifadesiydi. Coğrafi Avrupa önceleri kuzeyden gelen "barbar" istilalarına, yedinci yüzyıldan sonra ise özellikle İslâm'ın kuşatmasına karşı negatif bir kimlik olarak oluştu. Bu arada Yahudiler ve Slavlar da Batı Avrupa'nın korkulu rüyaları idiler. Yedinci yüzyıldan sonra Haç ve Hilâl ekseninde gerçekleşen Hristiyanlık-İslâm çatışması Avrupa-merkezli dünya görüşünün oluşmasında önemli bir rol oynadı. Haçlı seferleri ve daha sonra Batı'nın Osmanlı'yla karşılaşması (Batı'nın Türklere karşı gösterdiği direnç) bu kavrayışı pekiştirdi. Zamanla Batı iyiliği, Doğu barbarlığı ve kötülüğü temsil eder hale geldi. Önceleri bu karşıtlığın Avrupalılarca algılanışının arkasında Hristiyan dünya görüşü vardı; böylece Hristiyan olmayan dünya gayri-medeni ve barbar olarak görülürken, Hristiyanlık kültürel üstünlük ve medenilikle özdeşleştirildi.¹²

Bu anlamda tarihi boyunca bir sürü yerel derebeyliklerin ve iktidar kümelenmelerinin, dinsel ve mezhepsel çatışmaların bölüp parçalamış olduğu Avrupa kıtası belki de ilk defa gelmekte olan ve barbar saldırıları şeklinde görünen Müslümanlara karşı bir ortak siyasî ve askeri birlik oluşturabilmiştir. Bu birlik daha sonra oluşabilecek her türlü Avrupalılık kimliğinin en önemli genetik unsurunu oluşturmaya devam etmiştir. Avrupa tarihinin her döneminde, hatta çok yakın bir zamana kadar bir sürü şiddetli çatışma ve parçalanmanın sahnesi olmuşsa da

¹¹ Bkz. "[Allah] Firavun'un yüz binlerce mızrağını, bir tek Musa'nın bir tek asası ile kırdı" Mevlâna Celâleddin Rumi, *Mesnevî*, C. I, b. 528; Mehmet Aydın, "Hz. Mevlâna Gözü ile *Mesnevî*'de Dinler", *II. Milletler Arası Mevlâna Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 1990, s. 154.

¹² Mustafa Erdoğan, "Avrupa Kimliği ve Türkiye", *Tercüman*, 16. 12. 2004.

birleştirici bir Avrupa kimliği muhayyel de olsa İslam'ın karşısında daha anlamlı bir vakıa olmuştur.¹³

Aslında İslam'ın ortaya çıkışından itibaren tarihin, Doğu ve Batı ya da Müslüman Dünyası ve Hristiyan Dünyası olarak kurgulanan iki dünya arasında askeri, siyasi, ekonomik, dini ve sosyo-kültürel çekişmelere sahne olduğu bir gerçektir. Bu çekişmelerin tarihten gelen korkuları sürekli diri tutma ve yeni şartlar altında yeni korkuların ortaya çıkması noktasında önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Günümüzde ise gerek tarihten gelen korkuların ve gerekse son yıllarda, gerekçesi ne olursa olsun, yaşanan terör olaylarının demokrasi ve insan haklarının beşiği olarak kabul edilen Batı dünyasında Müslümanlara karşı var olan ön yargıları iyice pekiştirdiğini ve gün yüzüne çıkardığını gözlemekteyiz. Bu ön yargıları besleyen bir başka unsur da Müslümanların kendi dünya görüşü ve geleneksel yaşam tarzlarıyla artık Batı toplumlarının sosyal yapıları içinde kendilerine rol edinme çabalarıdır. Zira Müslümanlar artık Batı'da "konuk işçi" statüsünde olmayı reddetmekte ve kendilerini bulundukları ülkenin bireyleri olarak algılamaktadırlar. Bu ise onların toplum içindeki görünürlülüğünü artırmaktadır. Bu durum beraberinde Batı'nın, özellikle de Müslümanlar söz konusu olduğunda, alışıktığı yeni ve fakat zorunlu bir birlikte yaşama tecrübesinin ortaya çıkmasını da kaçınılmaz kılmaktadır..¹⁴

Bu noktada Türkiye'nin batılılaşma sürecinin günümüzdeki en somut adımlarından biri olarak değerlendirebileceğimiz Avrupa Birliği üyelik süreci için çalışmalarını hızla sürdürmesi, sürecin Türk toplumunda nasıl bir toplumsal yankı bulacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Zira farklı din ve kültüre mensup bu ülkelerle kurulacak ortaklık Türk toplumunun sosyal hayatının birçok yönünü farklı biçimlerde etkileyecektir. Bu etkilerin özellikle dini ve kültürel kimliğine zarar vermesini istemeyen Türkiye, bu yolculukta belirli stratejiler geliştirmek durumundadır. Bu açıdan Mevlânâ'nın Mesnevî'nin altıncı defterinde aktardığı "Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Üç Yolcunun Hikâyesi" ise gerek Mevlânâ'nın diğer dinlere bakışını özetlemesi gerekse farklı olanla bir arada yaşama pratiğinde Müslümanlara davranış modelleri vermesi açısından dikkat çekicidir. Hikâye Mesnevî'de geçtiği şekliyle şöyledir:¹⁵

Müslüman, Hristiyan ve Yahudi üç yolcunun hikâyesi. Bir konakta yiyecek buldular. Hristiyan ile Yahudi toktu, bu yiyeceği yarın yiyelim dediler. Müslüman oruçluydu, onlara galebe çalamadığından aç kaldı

Ey oğul, şimdi burada bir hikâye dinle de hünerine [aldanıp] sıkıntılara uğrama.

¹³ Yasin Aktay, "AB'nin Hristiyan Kökeni ve Değerleri Hakkındaki Tartışma ve Bu Tartışmanın Türk Kimlik Anlayışına Etkileri", <http://www.yasinaktay.com/git.asp?nereye=Ayrıntı&id=592>, Erişim Tarihi: 28.08.2009

¹⁴ Tuba Er, Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008, s. 748.

¹⁵ Mevlâna Celaleddin Rumi, *Mesnevî*, C. I, b. 2375-2495.

Tesadüfen bir Yahudi, bir Müslüman, bir de Hristiyan yolculukta birbirlerine arkadaş oldular.

Bir mümin, iki yoldan çıkmışla yoldaş oldu; tıpkı aklın şeytanla ve nefisle arkadaş olduğu gibi.

[Olur ya] Meragalı ile Reyli sefere çıkar, birbirlerine yoldaş olur, aynı sofrayı paylaşırlar.

Karga, baykuş ve doğan aynı kafese düşebilir; hapiste temiz adamla beynamazın biri birbirine eş olabilir.

Doğulu, batılı, hatta daha da ötelerden olan kimseler, bir gece bir kervansarayda konaklarlar.

Aşağılık kişilerle yüce kişiler, soğuk ve kar yüzünden bir kervansarayda günlerce kalırlar.

Yol açılıp engeller kalktı mı birbirlerinden ayrılırlar, her biri bir yana gider.

Akl padişahı kafesi kırınca, kuşlar topluluğundan her biri bir yana uçar.

Bundan önce de neşeyle, sevinçle kendi cinsinin havasıyla geldiği yere kanat açardı ya, işte öyle.

[Kafesteyken de] her an ağlaya sızlaya kanat açar, ama orada uçmaya ne yol vardır ne imkân.

Bir yol buldu mu, her biri, hatırasıyla kanat çırttığı yere doğru rüzgâr gibi uçup gider.

Gözyaşının ve ahının olduğu taraf, bir fırsatını bulur bulmaz yol olur ona.

Kendi bedenine bir bak, bedenindeki parçalar, o bedene nerelerden toplanıp gelmişler.

Onlar suya, toprağa, rüzgâra ve ateşe mensuptur; arşa, ferşe, güzelliğe ve çirkinliğe mensuptur.

Her biri, kar korkusu yüzünden, geldiklere yere dönme umuduyla bu kervansaraya bağlanıp kalmıştır.

O adalet güneşinden uzak oluş kışında çeşit çeşit kar var, her cansız buz tutmuş.

Ama o kızgın güneşin harareti ortalığı sanınca dağ bile bazen kuma döner bazen yüne.

Can çıkarken beden nasıl erirse, o ağır cansızlar da öyle erir.

Bu üç yoldaş bir konağa varınca, devletlinin biri onlara hediye olarak helva getirdi.

Bir bağış sahibi, "Muhakkak ben size yakınım" sofrasından her üç yabancıya da helva götürdü.

Sevabını kazanırım umuduyla sıcak ekmekle ve bir sahan bal helvası sundu.

Anlayış ve edep şehirlilerdedir; ziyafet vermek ve yabancıları konuk etmek de köylülere mahsus.

Rahman olan Allah, yabancıya ziyafet vermeyi ve konuk etmeyi köylülere vermiştir.

Köylerde her gün, Allah'tan başka yardımcısı olmayan yeni bir konuk vardır.

Köylerde her gece yüce Allah'tan başka kimseleri olmayan yeni bir topluluk bulunur.

O iki yabancı, karınlarını yemekle tıka basa doyurdular; tesadüf bu ya Müslüman o gün oruçluydu.

Akşam namazına doğru o helva geldiğinde, mümin, şiddetli bir açlık içindeydi.

O iki kişi: Bizim yemeğe karnınız tok, bu gece birakalım da yarın yiyelim, dediler.

Bu gece sabredelim de yemekten vazgeçelim; yemeği yarına saklayalım.

Mümin: Bu yemek, bu gece yenmeli; sabrı bırakalım, hele bir yarın olsun, dedi.

Bunun üzerine ona: Sen, böyle hikmetli sözler ederek yemeği yalnız başına yemek niyetindesin, dediler.

[Mümin]: Arkadaşlar, biz üç kişi değil miyiz? Mademki ihtilâf çıktı, pay edelim o zaman, dedi.

Dileyen kendi payını canına can etsin; dileyen de kendi payını saklasın.

O ikisi: Bu pay işinden vazgeç, "Pay eden cehennemdedir" hadisini duy, dediler.

[Mümin]: Pay edici, kendi hevâsına uyup pay edendir; Allah için pay eden değil, dedi.

Sen de Allah'a aitsin, tümüyle O'nun payısın; O'nun payını başkasına verirsen, iki demiş [şirk koşmuş] olursun.

O kötü damarlı adamların çağı olmasaydı, bu aslan köpeklerle galip gelirdi ya.

Onların maksadı o Müslüman'ın üzülmesi ve o geceyi aç geçirmesiydi.

Onlara yenilmişti; teslim olup rıza göstererek: *A dostlarım, işittim, itaat ettim öyle olsun*, dedi.

O gece yattılar, sonra sabahleyin kalkıp kendilerine çeki düzen verdiler.

Yüzlerini ve ağızlarını yıkadılar; her biri, kendi yolu yordamı gereğince duasını okudu.

Bir süre, herkes, Allah'tan lütuf dilenerek kendi duasıyla meşgul oldu.

Mümin, Hristiyan, Yahudi, Mecusi, hepsi de o ulu sultana yüz tutar.

Hatta taşın, toprağın, dağın, suyun bile Allah'a doğru gizli bir yönelişi vardır.

Bu sözün sonu yok. Her üç arkadaş, [duadan sonra] dostça birbirlerine yüz çevirdiler.

İçlerinden biri: Dün gece kim rüyasında ne gördüyse onu anlatsın, dedi.

Kimin rüyası daha güzelse bunu o yesin; üstün olan alt olanın payını alsın.

Çünkü akılcı daha üstün olanın yemesi, herkesin yemesi demektir.

Onun nurlarla dolu canı üstün gelmiştir; geri kalanların derdine onun dermanı yeter.

Akıllılar, ebedi bekaya ermişlerdir; öyleyse bu dünya da anlamca bâkidir.

Bunun üzerine Yahudi, gece ruhu nerelerde gezinmişse, gördüğünü anlattı.

Dedi ki: *Yolda Musa karşıma çıktı. Zaten kedi de rüyasında yağlı kuyruk görür ya.*

Musa'nın peşi sıra Tur dağına kadar gittim; üçümüz de nura gark olduk.

O güneşten üç gölge de kayboldu; ondan sonra o nurdan bir kapı açıldı.

O nurun içinden bir başka nur çıktı; o ikinci nur hemencecek yükseldi.

Hem ben, hem Musa hem de Tur dağı, üçümüz birden o nurun ışığında kaybolduk.

Ondan sonra Allah ona nurunu üfleyince dağın üçe ayrıldığını gördüm.

Heybet sıfatı, dağa tecelli edince [parçalar] birbirinden ayrıldı, her biri bir yana dağıldı.

Dağın bir parçası denize doğru gitti de denizin zehir gibi acı olan suyu tatlandı.

İkinci parçası yerin dibine geçti, [yerden] ilaç gibi, içimli pınarlar kaynadı.

O su, tertemiz vahyin kutluluğundan, bütün hastalara şifa odu.

Öteki parçası da uçtuğu gibi Kâbe civarına gitti de orası Arafat dağı oldu.

Derken o [parçalanma] sesinden kendime geldim; Tur dağı yerli yerindeydi; ne eksikliği vardı ne fazlası.

Ama Musa'nın ayakları altında buz gibi eniyordu; ne çukuru kalıyordu, ne de tepesi.

Dağ o heybet yüzünden yerle bir odu, o heybetten tepesi eteğine döndü.

O dağılış halinden sonra tekrar kendime geldim; gördüm ki Tur da olduğu yerde Musa da.

Ama dağın eteğindeki vadi, yüzleri Musa'ya benzeyen nice insanla doluydu.

Asaları ve hırkaları onun asası ve hırkası gibiydi; hepsi Tur dağına doğru eteklerini sürüye sürüye gidiyordu.

Hepsi ellerini duaya kaldırmış: "Bana görün" nağmesini art arda söylemekteydi.

Derken, o baygınlık hali çabucak üzerimden gitti; hepsinin yüzü bana başka başka göründü.

Sevgi ve muhabbet sahibi peygamberlerdi bunlar; böylece peygamberler arasındaki birlik ne demek anladım.

Sonra yüce melekler gördüm; yüzleri ve şekilleri kardan var edilmişti.

Bir bölük melek de [Allah'tan] yardım dilenmedeydi. Bunların hepsinin de sureti ateştendi.

O Yahudi adam böyle şeyler anlatıyordu; nice Yahudi vardır ki, sonu iyi olur.

Hiçbir kâfire hor gözle bakmayın, umulur ki, Müslüman olarak ölür.

Ömrünün sonundan ne haberin var ki, ondan tamamen yüz çeviriyorsun?

Ondan sonra Hristiyan söze geldi. Dedi ki: *Rüyada bana Mesih göründü.*

Onunla birlikte dördüncü kat göğe, dünya güneşinin merkezinin, durağının olduğu yere çıktım.

Gökyüzü kalelerindeki şaşırtıcı şeyleri [seyrettim], onların bu âlemdeki belirtilerle hiç bir ilgisi yoktu.

A oğulların övücü, herkes bilir ki gökyüzünün hüneryi yeryüzünden daha fazladır.

(...)

Müslüman'ın, arkadaşları Yahudi ile Hristiyan'a gördüğü rüya konusunda cevap vermesi ve onların hayıflanmaları

Bunun üzerine Müslüman dedi ki: A dostlarım, sultanım Mustafa yanıma geldi.

Bana dedi ki: Onların biri Hakk'ın Kelim'i [Musa] ile Tur'a gitti, aşk tavlasi oynadı.

Ötekini de kıran sahibi göğün dördüncü katının üstüne çıkardı.

Kalk, a geride kalmış, zarar görmüş adam, hiç değilse o helvayla yahniyi ye.

O bilgili hünerli kişiler at koşturdular; ikbal ve makam mektubunu okudular.

O iki faziletli kişi, kendi üstünlüklerine eriştiler; hünerleriyle meleklerle kâşşılar.

A geride kalmış, ahmak saf adam, haydi kalk da helva kâsesinin başına otur.

Bunun üzerine: Ey açgözlü, hayret, demek ki, sen helvadan ve tatlıdan yedin ha, dediler.

[Müslüman]: "O itaat edilen padişah emrettikten sonra, ben kim olurdum ki, onun emrinden baş çevreyim?" dedi.

İşte sen Yahudi'sin; seni güzel veya çirkin bir şeye çağırsa Musa'nın emrine karşı koyabilir misin?

Sen de Hristiyan'sın; iyilikte veya kötülükte, Mesih'in emrinden çıkabilir misin?

[Hal böyleyken] ben nasıl olur da nebilerin övücünün [emrinden] çıkabilirim? Helvayı yedim, şimdi de sarhoşum.

Bunun üzerine ona: Vallahi sadık rüyayı sen gördün; bu bizim yüz rüyamızdan daha üstün, dediler.

A neşeli adam, senin uykun uyanıklıktır; çünkü uyanırken bile eseri ortada.

(...)

Hazreti Mevlânâ'nın bütün dinleri özünde bir gören din anlayışının bir yansıması olarak kabul edebileceğimiz bu mesel bize göstermektedir ki, o, Yahudi, Hristiyan veya Müslüman olsun tüm insanların gizliden de olsa Allah'ı yaratıcıları görerek, içten bir inanış sergilediklerini belirtmektedir. (*Mümin, Hristiyan, Yahudi, Mecusi, hepsi de o ulu sultana yüz tutar. Hatta taşın, toprağın; dağın, suyun bile Allah'a doğru gizli bir yönelişi vardır.*) Kendi içerisinde pek çok farklı çıkarımların ve yorumların yapılabileceği bu hikâyeye Türkiye'nin batılılaşma macerası ekseninde hâlihazır Avrupa Birliği üyelik süreci açısından genel bir yaklaşımla baktığımızda bazı noktalar dikkat çekmektedir.

Öncelikle üç yolcunun hikâyesi farklı dinlere mensup kişilerin farklılıklarını muhafaza ederek yapacakları bir seyahat olması bakımından Türkiye'nin Avrupa Birliği yolculuğunu çağrıştırmaktadır. (*Tesadüfen bir Yahudi, bir Müslüman, bir de Hristiyan yolculukta birbirlerine arkadaş oldular. Bir mümin, iki yoldan çıkmışla yoldaş oldu*) Mevlânâ, hikâyenin başında verdiği farklı örneklerle çıkılan yolculuğun normal bir yolculuğun dışında olduğuna çarpıcı bir biçimde dikkat çekmektedir. Böylelikle hikâyenin ilerleyen safhalarında olacak olaylara karşı şaşkınlığı da bir anlamda gidermektedir. (*Bir mümin, iki yoldan çıkmışla yoldaş oldu; tıpkı aklın şeytanla ve nefisle arkadaş olduğu gibi. (...) Karga, baykuş ve doğan aynı kafese düşebilir, hapiste temiz adamla beynamazın biri birbirine eş olabilir. (...) Aşağılık kişilerle yüce kişiler, soğuk ve kar yüzünden bir kervansarayda günlerce kalırlar.*) Hristiyan Avrupa ile toplumsal bütünleşmenin yönünü saptama eşliğinde bulunan Türk toplumu da, bu macerasında tıpkı Hazreti Mevlânâ'nın hikâyede bahsettiği gibi tahmini zor pek çok uygulamayla karşı karşıya kalabilecektir. Avrupa Birliği süreci ile birlikte gündeme getirilen pek çok konu ve Avrupalıların Türkiye algısı bir anlamda bu zor yolculukta karşılaşılan olumsuzluklara örnek teşkil etmektedir. Karşılıklı algılardan kaynaklanan ve tarafların birbirini ötekileştirdiği bir ortamda bu tarz olumsuzlukların yolculuğun doğasında olduğu bilinci, çıkılacak yolculuk için büyük önem taşımaktadır. Bu noktada Türk halkının süreçle ilgili bilgi düzeyinin artırılması ve bilinçli yaklaşımlara sahip olması önem taşımaktadır. Zira Avrupa Birliğinin düşünsel ve tarihsel kökleri, Birlik karşıtı düşünce dinamikleri (Antisemitizm, Nazizm), batılılaşma tarihimiz, sosyo-ekonomik anatomimiz, toplumumuzun inanç ve gelenek yapısı, kültür mirasımız ve diğer veriler hakkında halkımızın sağlıklı bir bilgiye sahip olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca halkımızın bu bilgileri edinebilecekleri kanalların işlevsel olmaması, bu konulardaki bilimsel gerçeklerin kamuoyuna açıklanması, tartışmaya açılması ve toplumsal taleplerin dikkate alınması¹⁶ gibi girişimlerde bulunulmaması da halkımızın doğru bilgiye ulaşamamasında önemli etkenler olarak belirmektedir.

Yine hikâyenin hemen başında dikkat çeken bir husus Yahudi ve Hristiyan'ın Müslüman'ın oruçlu olduğunu bilmelerine rağmen bu durumu psikolojik bir

¹⁶ Nevzat Ercan, "Avrupa Birliği Uyumuna Bazı Yaklaşımlar", *Uluslararası Avrupa Birliği Şurası*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000, C. I, s. 113.

baskı unsuru olarak kullanılmalarıdır. (*O kötü damarlı adamların çağı olmasaydı, bu aslan köpeklerle galip gelirdi ya. Onların maksadı o Müslüman'ın üzülməsi ve o geceyi aç geçirmesiydi.*) Zira Türkiye için de AB kapılarının açılması veya kapanması Avrupa insanının değil, onun kültür ve zihin yapısını oluşturan ekonomik, siyasi, dini müesseselerinin ve medyasının elinde görünmektedir. Türkiye konusunda bu güçler aleyhte sert bir muhalefet kampanyası yürütmekte, Avrupa insanının şuurlu olumsuz hatıralarını sürekli canlı tutmaya gayret etmektedirler.¹⁷ Elbette bu bilinçaltının sürekli gündemde tutulması ve Türklere bu şartlarda bir Avrupa Birliği üyeliğinin söz konusu olmadığı hissinin verilmesi, bilinçli yürütülen bir psikolojik kampanya olarak görülmektedir.

Müslüman'ın bu yolculuk sırasında aç kalma sınırına gelmesine rağmen diğer yolculardan onu ayıran bir simge olarak oruç ibadetinden vazgeçmemesi de dikkat çekmektedir. (*O iki yabancı, korınlarını yemekle tıka basa doyurdular, tesadüf bu ya Müslüman o gün oruçluydu. Akşam namazına doğru o helva geldiğinde, mümin, şiddetli bir açlık içindeydi. O iki kişi: Bizim yemeğe kamımız tok, bu gece bırakalım da yann yiyelim, dediler*) Zira orucu terk etmesi Müslüman açısından yolculuğunun anlamını yitirmesi anlamına geldiği gibi; Müslüman kültürünün var ettiği bir toplumun, temel İslâmî esasları terki de o toplumun çözülmesinin en başat etkenlerinden biri olacaktır. Bu anlamda Mevlânâ, görüşlerini bina ettiği İslam düşüncesinin temel dinamikleri ile ilgili gösterilmesi gereken hassasiyeti oruçlu genç simgesiyle vurgulamaktadır. Türkiye için Avrupa Birliği üyelik sürecinde de en büyük tehlike dini ve kültürel kimliğin kaybedilmesi olacaktır. Bu noktada gösterilecek hassasiyet bu sürecin başarılı tamamlanması için en önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Zira Avrupa'nın dini yapısı bir istisna değilse bile kendine özgüdür ve geçmişten getirdiği mirası dikkate aldığımızda böyle olmaya devam edeceği söylenebilir. Ancak bu yapının tamamen statik olduğunu söylemek de mümkün değildir. Avrupa'ya hâkim olan dinî-kültürel yapı en azından bu yüzyılın ortalarına kadar tavrını muhafaza edecek bir görünüm arz etmektedir.¹⁸ Bu durumda gerek Avrupa ile olan tarihî arka planı gerekse dinî, kültürel boyutu ile Avrupa ile karşılaşmaya hazırlanan Türkiye'nin bu süreçten yara almadan çıkabilmesi için dinî-kültürel kimliğin muhafazası büyük önem taşımaktadır.

Burada dikkat çeken bir diğer husus da Müslüman gencin değerlerini (oruçluluk) terk etmeden yolculuğun devamı için, çözümler üretmesidir. Ortak yiyeceğin pay edilerek farklı zamanlarda tüketilebileceği fikrini ortaya atan genç bu girişimi ile bir arada yaşamın devamlılığı yönünde bir adım atmaktadır. (*Mümin: Arkadaşlar, biz üç kişi değil miyiz? Mademki ihtilâf çıktı, pay edelim o zaman, dedi. Dileyen kendi payını canına can etsin; dileyen de kendi payını saklasın*) Bu anlamda Avrupa Birliği yolculuğunda, bütünleşme çabalarının sağlıklı bir zeminde yürütüle-

¹⁷ Mohammad İmra, "Müslüman Türkiye ve Hristiyan Avrupa Kulübü", *Neden Türkiye?*, Editör: Abdülhamit Bilici İstanbul: Zaman Kitap, 2006, s. 121.

¹⁸ Grace Davie (2008) "Din ve Toplum: Avrupa Deneyimi Bir İstisna mı?", *Avrupa Birliği: Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi*, Editörler: Ali Köse, Talip Küçükcan, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008, s. 41.

bilmesi için Türk toplumunun bu konu üzerinde kafa yorması ve dini kültürel kimliğini koruyarak bir arada yaşayabilme anlamında yeni formüller üretebilmesi gerekmektedir. Her ne kadar Avrupa Birliği, bir kimlik inşasının AB'yi bir arada tutacağına ve AB'nin devamlılığını sağlayacağına inansa da; Avrupa ülkelerindeki halkların giderek AB'ye olan güvenilirliğini, bağlılığını ve isteğini yitmesi, kimlik ile AB'nin devamlılığı arasında tam bir bağlantı kurulamamasına neden olmuştur. Tarihini incelediğimizde çoğunlukla "öteki" tanımı olmadan "kendi"ni tanımlayabilen bir Avrupa'nın söz konusu olmadığı görülmektedir. Tarihinin her döneminde doğu, batı, kuzey, güney, komünist, İslâm, vb. farklı ötekiler oluşturan Avrupa'nın, kendi yapılanmasını söz konusu ötekiler üzerinden şekillendirdiği ve sağlamlaştırdığı gözlenmektedir.¹⁹ Bu nedenledir ki kendisini tanımlamada özellikle İslâm ile kendisini ötekileştiren bir Avrupa'nın bir arada yaşama anlamında makul çözümler üretmesi (tıpkı hikâyede olduğu gibi) pek olası görünmemektedir. Bu anlamda Avrupalı bir Türkiye tasarımında bir arada yaşama anlamında özellikle İslâm dünyasından gelecek yeni fikirlere ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Son olarak her şeye rağmen kendi fikrini dayatan ve çözüm yollarını tıkayan diğer inanç ve kültür mensuplarına karşı Hazreti Mevlânâ, Müslümanların daima hazırlıklı olmaları gerektiğini vurgulayarak hikâyesini tamamlamaktadır. Müslüman gencin akılcı girişimi Hazreti Mevlânâ'nın deyişimle "*uykusunun dahi uyanıklık oluşu*" belki de İslâm dünyasının Hristiyan Avrupa ile birlikteliğindeki en temel davranış biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği ile Müslüman-Türk kimliğinin yabancılaşma, kültürel şok ve yozlaşma tehdidi altında bulunduğunu, henüz uluslaşma sürecini tamamlamamış olan Türkiye'nin AB gibi ulus-üzeri bir organizasyon içerisinde bulunmasının ulusal kimliğini zayıflatacağı ve zaten Avrupalıların ulusal kimlik problemine çifte standart ve samimiyetsizlikle yaklaştıkları söylenebilir. Avrupalılar Haçlı Seferleri'ni düzenledikleri, evrensel bir Papalık düşü kurdıkları dönemlerde olduğu kadar hâlâ Hristiyanlığı, kimliklerinin başat unsuru olduğunu kabul etmekte, özellikle farklı dine mensup taraflarla kültürel ilişkilerinde dinî aidiyetlerini birincil plâna yükseltmektedirler. Bu açıdan Hristiyan Kulübü özelliği gösteren AB, İslâmî karakter taşıyan Türk kimliğine politik çatısı altında yer verecek kadar hoşgörülü, çoğulcu ve çok-kültürlülük anlayışına henüz sahip değildir.²⁰ Bu nedenle geliştirilen tüm argümanlara rağmen "jeo-politik ve stratejik zorunluluk" olarak çıkılan bu yolculukta esas olan; sürekli teyakkuz halinde dini ve kültürel kimliğimizi bozmaya ya da yozlaştırmaya yönelik tehditleri algılamak ve bunlara akılcı stratejilerle cevap vermek olacaktır.

¹⁹ Can Karakuş, *Avrupa Birliği'nde Kimlik*, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 121.

²⁰ Hüsamettin İnaç, "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri", *Doğu Batı*, Sayı: 23, 2003, s. 196-197.

SONUÇ

Özellikle kendisini dinî-kültürel yönleriyle Avrupa'nın bir parçası kabul edemeyen bir anlayışa karşı "Avrupalı bir Türkiye" dayatmasını yapma durumunda kalan Türkiye, toplumun bu süreçte dini algı ve yaşayışında oluşabilecek değişimleri iyi hesap etmek zorunluluğu içerisinde. Özü itibarıyla tarihinde kavgalarla ve iç hesaplaşmalarla yoğrulmuş bir topluluğun hayali olan bu birliğin temelinde yer alan dini arka plân, gücünü hiç de küçümsemeyecek kadar etkili bir biçimde devam ettirmektedir. Bu nedenle bu kültürel bütünlükte Türkiye, uzun vadede ülkemizin dini, kültürel ve siyasal çöküntüye gitmesinde etkili olabilecek muhtemel olumsuzluklara karşı önlemlerini şimdiden almak zorundadır.

Hristiyan-Müslüman çatışmalarının (Haçlı Seferleri) odağında bir zaman diliminde hayatını sürdürmesine rağmen farklılıkları koruyarak bir arada yaşama düşüncesini gerek teorik anlamda ve gerekse pratik hayatta müşahhaslaştıran Hazreti Mevlânâ'nın günümüze kadar gelen görüşleri ise bu anlamda değer taşımaktadır. Zira hayatı boyunca diğer din mensupları ile düzeyli bir ilişki içerisinde bulunan Mevlânâ Celâleddin Rûmî, eserlerinde de sıkça farklılıkların özde olmadığını vurgulamıştır. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus da bu evrensel hoşgörü içerisinde bağlı bulunduğu ve düşüncelerini bina ettiği İslam düşüncesinin temel niteliklerini muhafaza etmede gösterdiği hassasiyettir. Hazreti Mevlânâ, Türkiye'nin batılılaşma sürecinin son halkası olan Avrupa Birliği süreci ile örtüş-türdüğümüz "üç yolcu" hikâyesinde de vurguladığı gibi dini ve kültürel kimlikten ödün vermeksizin beşeri ilişkilerde düzeyli bir yol tutulması gerektiğinin altını çizmektedir.

Sonuç olarak Hazreti Mevlânâ'nın hikâyesinde de anlatıldığı gibi Müslüman Türkiye-Hristiyan Avrupa karşılaşmasında ülkelerin jeo-stratejik konumları gereği birlikte hareket etmeleri gereken bu yolculukta dinden kaynaklanan değerlerin yitirilmemesi için Müslümanların bilinçli, bilgili ve uyanık olmaları gerekmektedir. Öncelikle gelebilecek tehditlerin iyi algılanması ardından da bu tehditlere karşı kimliğimizi koruyacak stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Can Karakuş, *Avrupa Birliği'nde Kimlik*, Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

Çağır Arabacı, "Mevlânâ'ya Batı'dan Bakmak", *Konya'dan Dünyaya Mevlânâ ve Mevlevîlik*, Konya: Karatay Belediyesi Yayınları, 2002, ss. 323-326.

Celaeddin Çelik, "Mevlânâ'nın Fikirlerinin Türklerin Dinî Hayatına Etkile-ri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, 2002, ss. 21-38.

Emine Yeniterzi, "Mevlânâ'nın Gayrimüslimlerle Diyalogu", *III. Uluslararası Mevlânâ Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 2003, , ss. 161-168.

Erman Artun, "Anadolu ve Rumeli Türk Kültürünün Oluşmasında Sevgi ve Hoşgörü Düşüncesi Mimarı Mevlânâ Celalettin Rumi'nin Etkisi",

http://turkoloji.cu.edu.tr/ALK%20EDEBIYATI/erman_artun_anadolu_rumeli_Mevlânâ.pdf, Erişim Tarihi: 02. 08. 2009.

Grace Davie, "Din ve Toplum: Avrupa Deneyimi Bir İstisna mı?", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi*, Editörler: Ali Köse, Talip Küçükcan İstanbul: İSAM Yayınları, 2008, ss. 31-42.

Hüsamettin İnaç, "Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri", *Doğu Batı*, Sayı: 23, 2003, ss. 185-208.

İsmet Kayaoglu, "Mevlânâ'nın Moğol Yöneticilerle Münasebetleri", 2. *Millî Mevlânâ Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 1987, s. 162-171.

Mehmet Aydın, "Hz. Mevlânâ Gözü İle Mesnevî'de Dinler", *II. Milletler Arası Mevlânâ Kongresi*, Tebliğler, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 1990, ss. 149-154.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî, *Mecalis-i Seb'a, Yedi Vaz, Sohbetler*, Hazırlayan: Dilaver Güner, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2008.

....., *Mesnevî*, Çeviren: Derya Örs-Hicabi Kırilangıç, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2007.

Mohammad İmara, "Müslüman Türkiye ve Hristiyan Avrupa Kulübü", *Neden Türkiye?*, Editör: Abdülhamit Bilici İstanbul: Zaman Kitap, 2006, ss. 119-122.

Mustafa Erdoğan, "Avrupa Kimliği ve Türkiye", *Tercüman*, 16. 12. 2004.

Mustafa Tekin, "Mevlânâ Celâleddin Rûmî (ö.1273)'nin Din Anlayışı", *Tasavvuf*, S. 7, Ankara, 2001, ss. 269-278.

....., *Mevlânâ Pergelinde Toplum*, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2005.

Nevzat Ercan, "Avrupa Birliği Uyumuna Bazı Yaklaşımlar", *Uluslararası Avrupa Birliği Şûrası*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000, C. I, ss. 108-116.

Şefik Can, "Mevlânâ'ya Göre; Din, İman Ve Küfür", *V. Millî Mevlânâ Kongresi*, S. Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay., Konya, 1991, ss. 19-27.

Tuba Er, Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008 ss. 747-770.

Yasin Aktay, "AB'nin Hristiyan Kökeni ve Değerleri Hakkındaki Tartışma ve Bu Tartışmanın Türk Kimlik Anlayışına Etkileri", <http://www.yasinaktay.com/git.asp?nereye=Ayrıntı&id=592>, Erişim Tarihi: 28.08.2009

MEVLÂNA CELALEDDİN RUMÎ'NİN "ÜÇ YOLCU" HİKÂYESİ VE
TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİK SÜRECİNDE DİNÎ-KÜLTÜREL
ALAN: SORUNLAR, ÖNERİLER

Dr. Mehmet BİREKUL

Özet

Türkiye'nin batılılaşma serüvenin günümüzdeki en önemli adımlarından biri olan Avrupa Birliği üyelik süreci, sosyal hayatımızın birçok yönünü farklı biçimlerde etkileyecektir. Bu etkilerin özellikle dini ve kültürel kimliğine zarar vermesini istemeyen Türkiye, bu yolculukta belirli stratejiler geliştirmek durumundadır. Bu noktada Mevlânâ'nın Mesnevî'nin altıncı defterinde aktardığı "Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Üç Yolcunun Hikâyesi" farklı olanla bir arada yaşama pratiğinde Müslümanlara davranış modelleri vermesi açısından dikkat çekicidir. Bu makale ile de gerek Mevlânâ'nın bir arada yaşama pratiği düşüncesi ve gerekse Mesnevî'de geçen "Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Üç Yolcunun Hikâyesi" bağlamında Türkiye'nin Avrupa Birliği yolculuğunda özellikle dinî-kültürel alanda adımlarına yön verecek belli konuların gündeme getirilmesine gayret edilmiştir.

Abstract

MAWLANA JALALUDDIN RUMI'S STORY "THREE PASSENGERS" AND RELIGIOUS-CULTURAL REGION OF TURKEY AT THE PERIOD OF THE MEMBERSHIP PROCESS OF EUROPEAN UNION: PROBLEMS, SUGGESTIONS

The membership process of European Union is one of the most important step of the Turkey's westernization adventure, will effect the biggest part of our social life differently. Turkey that not wants to get damages from this effective's especially to the religious and cultural identity and has to develop certain strategies in this process. In this point the story of Mawiana's "Three Travelers; Muslim, Christian and Jewish" which is in the 6th volume of Mathnawi is attracted in the way of giving behavior models to the Muslims in the coexistence practice with the differential. This article also strain to revive the certain issues which should give directions to the Turkey's European Union journey especially in the religious-cultural field in the context of the Mawlana's coexistence practice idea and the story of "three travelers, Muslim, Christian, Jewish" mentioned in Mathnawi.

SÜİFD / 27

209

حكاية "ثلاثة نفر في السفر" لمولانا جلال الدين الرومي والمجال الديني الثقافي في وتيرة

انضمام الجمهورية التركية إلى الاتحاد الأوروبي: المشاكل والاقتراحات

إن وتيرة انضمام تركيا إلى الاتحاد الأوروبي وهي أهم خطوة في تغرب تركيا، هي ستأثر في

حياتنا الاجتماعية في مواضع كثيرة. وتركيا لا تريد أن تضر هذه التأثيرات بها وخاصة ببنيتها الدينية

والثقافية. لذلك عليها أن تجد استراتيجيات معينة مدى هذه المغامرة. في هذه المسألة حكاية مهمة في المجلد السادس بالكتاب "المتنوي" لمولانا جلال الدين الرومي اسمها "ثلاثة نفر في السفر". إن هذه الحكاية هامة لأنها تعطي المسلمين نماذج المعاملات الثنية في عيشهم مع غير المسلمين. في هذا البحث حاولنا أن نوضح الأمور التي تأثر في تركيا وترشدها إلى الصواب في مغامرتها في وتيرة انضمامها إلى الاتحاد الأوربي وخاصة في المجالات الدينية والثقافية. وبحثنا في الموضوع في مجرى أفكار مولانا جلال الدين في العيش مع غير المسلمين وفي مجرى حكايته "ثلاثة نفر في السفر".

S Ü İ F D
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Bahar 2009
27

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

